

АПЕРИТИВ

Вступ

Вітаю вас, мої читачі! Вирушаємо з вами у винний во-
яж Україною. Кажуть, у подорожі головне – гарна компа-
нія. Тож нас супроводжуватимуть непересічні особистості
та відомі письменники: Марк Твен, Оноре де Бальзак, Тео-
дор Драйзер, Джон Стейнбек. Неймовірні мандрівники
Евлія Челебі, Мартін Ґруневеґ, Михалон Литвин відкриють
нам винні таємниці. Навіть релігійні діячі – патріарх Антіо-
хійський Макарій із сином архідияконом Павлом Алепп-
ським – поділяться з нами спогадами про виноробство на
теренах сучасної України.

Складно відчутти плин історії без порівнянь, тож подоро-
жувати ми будемо і в часі, і в просторі. Відвідаємо і Фран-
цію з Німеччиною та Іспанією, і США з Великою Британією.

Щоби спростити сприйняття інформації та розважити
вас, я додала до тексту малюнки, а подекуди навіть цілі ко-
мікси. А ще – таймлайн та мапи, щоби було легше налаш-
тувати оптику бачення історичних подій. Бо нам, жителям
XXI століття, чомусь здається, що між кінострічками «Ава-
тар» та «Аватар-2» простяглася вічність, а от між періодом
Давньої Греції та княжою добою промайнула лише мить.
Але ні, насправді їх розділяє понад п'ять століть.

У кожній дорозі важливі зупинки для дозаправки, і тематика книжки навіть зобов'язує до них. Тому прошу мати келих вина напоготові. Та не абиякого, а українського, і бажано із сортів Тельті Курук, Одеський чорний, Сухолиманський білий, Кокур, Кефесія чи Бакатор. Обіцяю, споглядати за дегустацією короля Данила та хана Батия в XIII столітті, як і розв'язувати загадки виноробства XIX століття, буде набагато цікавіше з келихом вина локальних сортів. Так, деякі з них буде складно знайти, але у восьмій частині ви дізнаєтеся, чому це важливо.

Розповім, як я – випускниця факультету культурології та сомельє, але в жодному разі не історикиня, – наважилася здійснити це дослідження та написати книжку. У липні 2019 року ми з Аліною Тенеткою, Машею Скорченко та Арсеном Федосенком поїхали в експедицію виноробнями Тернопільщини і Хмельниччини. Довіку не забуду, як під час заходу сонця, коли небо палало рожево-жовтою загравою, ми дегустували ґрунт (так, ви не помилилися – ми куштували землю на смак) нового виноградника пана Богдана Павлія на Бакоті. Викапані середньовічні ченці, про яких ітиметься у третій частині. Не забуду й того, як на виноробні пана Анатолія Зелениці біля Кам'янця-Подільського вперше скуштувала червоний гібрид, який мені здався милим (про гібриди буде в дев'ятій та одинадцятій частинах). А ще пам'ятаю своє збентеження, коли вперше побачила розсадник різноманітних сортів винограду виноробні Fathers Winery біля Гусятина. Тоді ходила між рядками лоз і погладжувала листочки то Сіри, то Піно Нуару. Про ці та інші прекрасні українські виноробні ви прочитаєте в одинадцятому розділі. Усіляко раджу вам відвідати згадані там виноробні, але ж зараз я розповідала, як виник задум цієї книжки...

Отже, коли ми повернулися з експедиції, то заходилися писати статтю під назвою «Українське виноробство: новий

вимір» для журналу Guide to Good Wine. Познайомити найвибагливішу винну публіку зі скарбами, які маємо на своїй землі, – ось що було нашою метою. І коли ми готували ту статтю, то про всяк випадок, без надії, без усяких сподівань я вирішила приділити час пошуку історичних свідоцтв існування виноробства на території сучасних Хмельницької та Тернопільської областей. Чи вірила я, що знайду щось корисне? Ні, звичайно! Бо мала в голові той самий стереотип, що й більшість українців: вина в нас ніколи не робили.

Але я знайшла незаперечний доказ, що це не так. Неза-пе-реч-ний.

Так усе й почалося. Що більше читала, то яскравішим ставало відчуття, наче я – та сама Аліса, яка шуснула в кролячу нору. З єдиною різницею, що я поринула не у фантастичний світ, а навпаки – в історичну реальність.

За роки, які минули відтоді, я опрацювала приблизно 800 текстів. Читала літописи, нотатки етнографічних експедицій, згадки чужинців про відвідування території України, листування подорожніх, щоденники, мемуари, дописи про козацтво. Вивчала податкову документацію, аналізи збірок законів магдебурзького права, докладні описи археологічних розкопок, старовинні кулінарні книги. Також шукала згадки про вина у творах та листах Райнера Марії Рільке, Оноре де Бальзака, Марка Твена, Джона Стейнбека, Теодора Драйзера, Габрієля Гарсії Маркеса, Жана-Поля Сартра. Усі вони відвідували хто Київ, хто Полтаву, Крим, Одесу, а хто й Харків та Донецьк. Окрім української мови, використовувала в пошуках англійську, російську, старопольську, староугорську, іспанську, французьку, німецьку та латину. За таку можливість дуже дякую онлайн-перекладачам. Фінально із цих 800 джерел корисними виявилися лише 360.

Розкажу, як я діяла, докладніше. Спочатку згадала усталені тези: вино в Україні з'явилося за часів греків; на Закарпаття

виноробство прийшло в добу імператора Проба; виноробство на Слобожанщині започаткували переселенці; Голіцин отримав Гран-прі за шампанське. Щоб підтвердити чи спростувати їх, потрібно було знайти першоджерела.

Найбільше мене тішило, коли цим знайденим першоджерелом були результати археологічних розкопок. Наприклад, знахідки амфор, залишки виноробного устаткування або самі насіннячка винограду. Тоді я славила Діоніса та наливала собі келих вина. Бо ані амфора, ані виноградні ножі не змінюються з плином часу. А всі письмові джерела перевіряла щонайменше двічі. Бо в різні століття навіть слово «вино» та вислів «виноградна лоза» могли означати і міцний напій, і християнську паству.

Часто мені були потрібні консультації – тоді зверталася до істориків та археологів. Неймовірно вдячна цим фахівцям за те, що вони знаходили час та енергію у страшному 2022 році на розмову зі мною про історію виноробства в Україні. Звісно, більшість інформації знаходила онлайн, але маю зауважити, найпродуктивнішим був час, проведений у громадських бібліотеках Тбілісі, а наймагічнішим – в архівах наукового центру «Інститут виноградарства і виноробства імені В. Є. Таїрова». Щиро вдячна керівництву архіву за допуск і турботливу допомогу.

Чи отримала я той результат, на який розраховувала? Моєю мрією було відновити справедливість. Метою – витягти із забуття справжню історію вина в Україні. Приголомшити вас, читачів, несподіваними фактами. Але дослідження вийшло з-під контролю, а його результати вразили мене саму. Вивчення винного спадку України змотивувало мене змінити стереотипи про наше минуле. Тож рушаймо в подорож часом і простором. Обіцяю: бурхливі винні події давньої України вас здивують.

ПЕРША ЧАСТИНА

Було чи не було вино в історії
становлення України?
Як відповідь на це запитання впливає на нас

